

dohafne« og endelig afgiften på 20 mark sølv (kun ydet af mandskabshafnene) for et skipen.

Et forsøg på at kortlægge skipentallet i forskellige lokaliteter alene på basis af Henrik Pedersens statistiske værk »De danske landbrug fremstillet på grundlag af forarbejderne til Chr. V.s danske matrikel 1688«, sammenholdt med få og tilfældige lokale kildeoplysninger, virker for tyndt underbygget. Desuden er det baseret på den næppe korrekte antagelse, at en administrativ skipeninddeling af landet har været geografisk sammenhængende på samme måde som herredsinddelingen og (senere) sogneinddelingen.

Sammenfattende skal det siges, at Fauverholdt Jensens nye bog har gode forslag og ideer til at forstå en kildefattig periode og en vanskelig problematik, men som helhed har den et spekulativt præg.

*Steffen Hahnemann*

Jan Koch, Rikke Agnete Olsen & Jens Vellev (red.): *Hikuin 19. Festskrift til Hans Stiesdal på 70-årsdagen 6. maj 1992*. (Forlaget Hikuin, 1992). 288 s., 150 kr.

Denne bog handler om borge fremgår det af indholdet og af overskriften på Fritze Lindahls kærlige hyldest til festens genstand. Anmelderen er glad for, at den ikke handler om tårnure, et andet af Hans Stiesdals mange interesseområder.

Det gælder nu ikke helt undtagelsesfrit, idet en enkelt artikel handler om borgere: Vivi Jensen kaster nyt lys over byernes bidrag til rigets forsvar på grundlag af Kolding bys bog 1493-1635. Per Kr. Madsens minutiøse jagt efter Ribes forsvundne Nørreport hovedsageligt på grundlag af afbildninger gør det heller ikke i egentligste for-

stand. Men de øvrige 15 gør det, og bibliografien over Hans Stiesdals forfatterkab gør det også i temmelig høj grad.

Nogle af artiklerne offentliggør gamle nyheder i den forstand, at hovedresultaterne har været publiceret før: Connie Jantzen skriver om den uhyre givtige udgravning af det første Egholm i Himmerland fra 1334, Torkel Eriksson og Thomas Bartholin om den perspektivrige dendrokronologiske datering af Kärnan i Hälsingborg til slutningen af Erik Menveds regeringstid, Lennart S. Madssen om fire sønderjydske voldstedsudgravninger fra 1940'erne og Nils Engberg om den dendrokronologiske datering af Næsholm i Odsherred til 1278/79. Dette forhold skal nu langtfra beklages. Publiceringerne her er gennemgående grundigere end de tidligere, og de bliver lettere at finde og forholde sig til for fremtidens forskning. Resultatet af den dendrokronologiske datering af adgangsbroen til Næsholm giver i øvrigt anledning til en 'ubehagelig' diskussion mellem Niels Engberg og Jørgen Steen Jensen i anledning af, at der på voldstedet er fundet fem mønter fra Erik Plovpenningens tid (1241-1240), mønter som normalt ikke påtræffes i fund, der er senere end hans regeringstid. Den behageligste løsning på dilemmaet ville være, at borgen oprindeligt har haft en anden adgangsvej, men det afvises af Nils Engberg på basis af udgravningsresultaterne; ved en *overfladisk* betragtning, synes det ellers nærliggende, at en ældre adgangsvej kan have gået over land ud på næsset. Voldstederne i Højby Sogn i Odsherred er spændende. Heldigvis arbejder Nils Engberg videre her, og som det fremgår af hans andet bidrag til dette bind, har det vist sig, at voldstedet Borgen går tilbage til 1100-tallet. Ved tolkningen af anlæggene her, er det næppe uinteressant, at Dragsholm totalt beherskede adgangen over land, og det tilhørte jo Roskildebispen, men fra hvornår?

Hvor de nye resultater vedrørende Næsholm virker noget 'forstyrrende', virker det til gengæld 'tilfredsstillende', at Karen Løkkegaard Poulsen ved eftertanke og nye analyser når frem til, at Eriksvolde på Lolland, dateret 1342-44, nok alligevel er blevet bygget færdigt.

To artikler viser, hvor udbytterigt det kan være i borgforskningen at inddrage arkivalisk materiale: Johs. Hertz' om det så sørgeligt nedrevne Trøjborg og Jens Vellevs om Hald. I det sidste tilfælde har undervandsarkæologiske undersøgelser rejst nye spændende spørgsmål.

Hvis vi forlader enkeltundersøgelserne, hvoraf der er yderligere tre (om Sandgravvold, Kogsbøl samt Alsted på Mors), finder vi tre artikler af lidt mere general rækkevidde: Ingolf Ericsson underer sig over, at der så at sige ikke kendes private motte- og kemladeanlæg fra de skånske provinser og forsøger at aflive de berømte styttetårne. Nils Engberg diskuterer om der fandtes privatborge i Danmark før 1250. Det gør der, omend det langt fra er givet, at der kendes 10, som det formuleres i en overskrift. For fires vedkommende er der ikke sikker kronologisk forbindelse mellem bebyggelse fra 1100-tallet og befæstningerne og af de resterende er det kun to (Bastrup og Pedersborg), der med sikkerhed var private. Det er der ikke noget nyt i, men det er nyttigt, at spørgsmålet bliver rejst igen, så vi ikke allesammen stirrer os blinde på, at privatborge (som regel) stammer fra første halvdel af 1300-tallet. Der var jo, som Niels Engberg gør opmærksom på også gode grunde til at beskytte sig 1131-57. I øvrigt var Kalundborg og Nyborg og vel også København oprindeligt privatborge, omend ikke fra borgerkrigstiden.

Rikke Agnete Olsen skriver til slut om livet på borgen, hovedsageligt på grundlag af skriftlige kilder. Hun kunne nok have haft glæde af at inddrage det

regnskab fra Ribebispens fogedgård Brink fra 1389, som Bjørn Poulsen har (gen)fundet og kommenteret i bogen med den i denne sammenhæng noget uigennemskuelige titel »Bondens penge«. I øvrigt giver hun det indtryk, at det som regel kun var i en kort periode i den urolige del af 1300-tallet, at stormandsgårdene forlod landsbyerne og flyttede ud til vådere og mere sikre placeringer. Det var i hvert fald langt fra altid, de vendte tilbage igen. For at nævne nogle få rimeligt dokumenterbare eksempler fra hukommelsen: Skærsø flyttede fra Dråby, Bjørnholm/Høggholm fra Obdrup, Tygestrup/Kongsdal fra Undløse og Iversnæs/Wedellsborg fra Husby, og de ligger jo alle stadig, hvor de blev placeret dengang.

Historikere har utrolig megen glæde af arkæologernes beskæftigelse med borge og voldsteder og da ikke mindst, når de er i stand til at datere anlæggene eksakt. Her fremkommer der virkelig nyt kildemateriale af central betydning for vores forståelse af middelalderhistorien. Imidlertid kunne glæden nok være mere gensidig end den er i øjeblikket. Det er fint at se, at arkæologer kan udnytte utrykt materiale, men det er nok ikke alle, der føler sig trygge ved det? En historiker kunne nok også finde ud af, om det er sandsynligt, at Egholm har været pantsat til én holstener og siden solgt af en anden samt give nogle bud på, hvad meningen kan have været med en befæstning i Alsted på Mors fra begyndelsen af Valdemar Atterdags tid, eller en oprustning af Kärnan i slutningen af Erik Menveds. At komme så langt som muligt i indkredsningen af meningen med befæstningerne i Højby Sogn forudsætter en undersøgelse af godsbesiddelsesforholdene i Odsherred i middelalderen. Selvom dette næppe kan føre så langt tilbage som ønskeligt, er det værd at forsøge, især da vi faktisk har usædvanligt meget kildemateriale

desangående. Ingolf Ericsson skriver yderst fornuftigt, at »de sociale og økonomiske strukturer, der manifesteres i forsvarsanlæggene må rykkes nærmere ind i forskningens centrum« (s. 40). Dette peger så afgjort mod et tværfagligt samarbejde. Hvis dette skal føre til andet end overfladiskheder, må det udføres indenfor afgrænsede regioner. Desværre viser personlige erfaringer, at den type puslepilsarbejde, som kommer på tale i sådanne sammenhænge, er uhyre tidkrævende.

Hans Stiesdal har grund til at glæde sig over, at dette festskrift ikke blev den sædvanlige omgang blandede bolcher, men et bind som læge vil blive stående som uomgængeligt for alle, der interesserer sig for middelalderborger. Og det er jo et emne, som taler til romantikeren i de fleste middelalderinteresserede.

Anders Bøgh

Gro Steinsland m.fl. (red.): *Nordisk Hændom*. Et symposium. (Odense Universitetsforlag, 1991). 386 s., 298 kr.

I 1985 blev der taget initiativ til en fællesnordisk styrkelse af forskningen omkring vore forfædres førkristne religion(er). Som resultat af dette blev der i august 1988 afholdt et symposium i Norge, hvor alle relevante faggrupper med mulig undtagelse for 'rene' historikere var repræsenterede. I nærværende bog er langt hovedparten af indlæggene publiceret. Den rummer 27 artikler plus et foredragsresumé på sine 386 sider, hvilket, hvis vi ser bort fra bibliografier og 'luft' mellem artiklerne, i gennemsnit giver godt og vel 10 sider pr. artikel – nogle længere, andre kortere. Dette afspejler givetvis et symposium, der var tæt pakket med foredrag uden megen tid til fordybelse i hvert enkelt emne. Mange af artiklerne får således karakter af

nogle metodiske overvejelser over muligheder og begrænsninger i et bestemt fagområde eller materiale af mere eller mindre central relevans for sagen tilsat den for tiden så karakteristiske forhåbning til udbyttet af tværfagligt samarbejde. Indlæg af denne type er nok af større interesse på et tværfagligt forskningssymposium end for udenforstående, der ønsker sig oplysning om det emne, bogens titel angiver.

Fra 'historisk hold' må man nok konstatere med Else Roesdahl, at vi stadig har svært ved at bruge den islandske litteratur om den førkristne religion til ret meget konstruktivt på grund af alle de kildekritiske problemer, den rejser. Imidlertid giver den fortsatte strøm af arkæologiske fund anledning til en vis optimisme. På Lofoten synes man således at have fundet resterne af en høvdingehal, hvor der har foregået kultiske handlinger med bl.a. såkaldte guldgubber involveret. Disse, tilledfremstillinger på små stykker gulddølik, har man efterhånden fundet i store mængder og visse steder, som i Gulme på Fyn og Sorte Muld på Bornholm i koncentrationer, der tyder på tilstedeværelsen af centrale kultsteder. Hvis man så også kunne tolke deres billeder, kunne man komme et interessant stykke videre. Dette synes i ganske stor udstrækning at være lykkedes med de såkaldte guldbraketeater fra folkevandringstiden, hvis billeder lader sig tolke i lyset af det litterære kendskab til asatruen. Via billedfremstillinger, runesten, fund af kult anlæg, førkristne skjaldekvad, stednavne etc. synes der således efterhånden at kunne etableres et kontolmateriale på den islandske litteratur, der må kunne føre til, at man med betydeligt større selvtillid kan udtale sig om førkristen religion i Norden. Der er altså håb om, at denne fællesnordiske forskningsindsats kan føre fremad. Et fromt håb ville være, at nogen ville påtage sig at udre-